

УДК 330.341.1 : 553.3/9

ІНФОРМАЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Л.Л. Перович

кандидат технічних наук

доцент кафедри землевпорядкування і кадастру

О.Є. Лудчак

кандидат технічних наук

доцент кафедри землевпорядкування і кадастру

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

У статті розглядаються проблеми досягнення балансу розвитку еколого-економічних процесів через упровадження інформаційно-інноваційних інструментів, розроблення гнучкіших і адаптованих до сучасних умов інструментів стимулювання використання природних ресурсів. При цьому особливо важливого значення набуває ефективна реалізація прав власності на природні ресурси.

Ключові слова: природні ресурси, державно-приватне партнерство, соціальний та екологічний ефект.

.....

Проблема досягнення балансу розвитку еколого-економічних процесів може бути вирішена через упровадження інноваційних механізмів, розроблення гнучкіших і адаптованих до сучасних умов інструментів стимулювання. Важливого значення при цьому набуває ефективна реалізація прав власності на природні ресурси.

Визначено, що в сучасних умовах розвитку економіки та за наявної структури власності держава, незважаючи на приватизацію, залишається одним з основних власників. Дослідження зарубіжного досвіду реформування системи державного регулювання економіки доводить, що держава не спроможна належним чином відтворити у своїй діяльності культуру акціонерного контролю та управління, яка сформувалася у сфері бізнесу. Державні органи управління завжди тяжітимуть до адміністративних методів або поступово ставатимуть пасивним власником, що не сприятиме розвитку та примноженню інституту власності. Загалом, незважаючи на приклади фінансової участі держави в спільних проектах, основне фінансове навантаження припадає на бізнес, який за це набуває права володіти та користуватися відповідною власністю. Тому виникає об'єктивна необхідність переосмислення державою не тільки своїх основних функцій, а й підходів до власної ролі як власника.

Аналіз теоретичних досліджень й практичного досвіду зарубіжних країн та України показує, що сталий еколого-економічний розвиток неможливо забезпечити винятково економічними інструментами держави. В той

час, як у розвинутих країнах світу переважає думка про вигідність природоохоронної і ресурсоощадної діяльності для людини, суспільства і держави, в Україні склався стереотип ставлення до екології відтворення довкілля як до зайвих витрат. Тому процеси управління економікою і природоохоронною діяльністю здійснюються відокремлено, що провокує появу й поглиблення екологічних проблем [1, 4, 7].

Аналіз сучасних меж розвитку ринкової економіки в системі державного управління сталим розвитком визначив необхідність змін у розумінні соціальної відповідальності бізнесу. Це передбачає перетворення в мотивації і поведінці бізнес-структур, які позначаються на економічній сфері суб'єкта господарювання в процесі взаємодії з іншими суб'єктами суспільних відносин. Такі перетворення проявляються в поєднанні критеріїв ринкової доцільності й прибутковості з неринковими елементами у відтворювальній поведінці суб'єкта господарювання для визначення його стратегічних цілей, що пов'язано з формуванням партнерських відносин.

Дослідженню проблем підвищення рівня економічної та екологічної ефективності використання земель присвячено наукові праці багатьох відомих вчених, зокрема П.П. Борщевського, А.С. Даниленка, Д.С. Добряка, Л.Я. Новаковського, М.Г. Ступеня, А.Я. Сохничка, А.М. Третьяка, О.І. Фурдичка та ін.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад формування змісту та сутності інформаційно-інноваційних інструментів використання природних ресурсів.

Регіони країни, що володіють унікальним ресурсним потенціалом, не здійснюють ефективного ресурсокористування й отримують бюджетні трансферти, тобто система забезпечення територіального розвитку залишається неефективною. У зв'язку з цим особливої актуальності в сучасних умовах набуває подальший розвиток інституціоналізації сфери використання природних ресурсів, удосконалення механізмів реалізації прав власності на природні ресурси, інструментарію регулювання і стимулювання стійкого еколого-інноваційного розвитку країни та її регіонів, екологобезпечної поведінки суб'єктів господарювання [8].

Чинне законодавство України загалом дає змогу здійснювати партнерство між державним і приватним секторами [6]. Проте на правовому рівні не вирішена проблема адекватного фінансування спільно важливих проектів. Наприклад, досі немає чіткого механізму взаємодії органів виконавчої влади в ході укладання концесійного договору. Крім того, досить складно розраховувати на одержання запланованого позитивного результату, оскільки під впливом суб'єктивного чинника, який в українському суспільстві відіграє суттєву роль, умови співробітництва можуть бути переглянуті в будь-який час, що створює негативне тло для ефективної взаємодії держави та бізнесу протягом усього терміну реалізації інвестиційного проекту.

Розглядаючи можливість впровадження державно-приватного партнерства у сфері природокористування, передусім слід визначитися з об'єктами державної власності, використання яких пов'язано з виконанням подібних завдань. На сьогодні краще розроблені такі питання в цій сфері, що стосуються звалищ побутових відходів, техногенних родовищ тощо, які можуть бути використані як ресурс у виробництві та в контексті поліпшення екологічного стану довкілля. Проте не розробленими залишаються підходи щодо державно-приватного партнерства у сфері земельних, водних, лісових ресурсів [2].

Суттєвим моментом реалізації державно-приватного партнерства у сфері використання природних ресурсів, зокрема щодо активізації природоохоронних функцій за рахунок притаманних йому інвестиційних можливостей, є вирішення питання економічного оцінювання об'єкта, який надається державою в експлуатацію приватному партнерові [3].

У світовій практиці господарювання поширено декілька моделей державно-приватного партнерства, серед яких найбільш відомими є концесія, здача в оренду, спільна діяльність, модель оператора. Вибір моделі відбувається залежно від того, в яких сферах реалізується

партнерство. Зокрема, модель оператора застосовується переважно у сфері перероблення відходів. Вона характеризується чітким розподілом відповідальності між партнерами за умови збереження контролюючих функцій [5].

Досвід впровадження державно-приватного партнерства в багатьох країнах світу демонструє, що воно має бути засноване на базових принципах. Такі принципи містяться в Законі України «Про державно-приватне партнерство» [6].

Єдина багаторівнева стратегія раціонального природокористування в Україні має охоплювати макроекономічний, регіональний та мікроекономічний рівні господарювання і передбачати узгодження вищих (державних, регіональних) стратегій з нижчими (місцевими, локальними), своєчасне взаємне їх коригування в разі змін умов господарювання.

Відповідно до такої системи стратегій мають бути розроблені детальніші програми розвитку та реалізації, тактичні плани з ранжируванням пріоритетів для кожного рівня господарювання. Реалізація конкретного проекту повинна максимально відповідати установленим пріоритетам нижчого та вищих рівнів.

Сучасним інструментом державного впливу на процеси раціонального природокористування в регіонах є використання програмно-цільового методу управління.

Розроблення оптимальної системи багаторівневих стратегій природокористування має ґрунтуватися на низці положень, зокрема:

- відповідність єдиної стратегії природокористування прогресивним змінам, що супроводжують процеси соціального, екологічного, економічного розвитку, забезпечення своєчасної реалізації перспективних напрямів інноваційно-інформаційного розвитку;
- узгодження державних, регіональних стратегій з місцевими та локальними, гнучке коригування стратегічних і тактичних цілей стратегій різного рівня в разі необхідності;
- врахування системою стратегій багатоваріантності розвитку подій і придатність її до реалізації умов господарювання: забезпечення органами влади та економічними суб'єктами реальної можливості вживання ресурсощадних заходів на певному рівні господарювання, фінансування цих заходів за рахунок різних джерел (власних коштів підприємств, фінансування з бюджетів різних рівнів, залучення коштів інших інвесторів), раціоналізації складу еколого-економічних мотиваційних важелів і джерел фінансування;
- отримання оптимальних економічних та інших результатів, передбачених цілями інноваційно-інформаційного розвитку держави та

ії регіонів, окремих суб'єктів господарювання, за найменших витрат.

Враховуючи необхідність активізації економічного стимулювання раціонального водокористування в Україні, підвищення ресурсоефективності виробництва, екологічної стабілізації в контексті забезпечення сталого розвитку, запропоновано формування еколого-економічного механізму управління раціональним природокористуванням, який ґрунтується на економічній зацікавленості всіх суб'єктів відносин у цій сфері.

ВИСНОВКИ

Отже, на часі є пошук нових механізмів управління розвитком економіки, альтернативних прямому впливу. Однією з таких альтернатив є розвиток партнерських відносин бізнесу і влади, в рамках яких держава відіграє роль ініціатора-засновника, делегуючи відповідальність професійним менеджерам через створення спеціальних інститутів, які організаційно відокремлені від держави (агентства, державні корпорації). Децентралізація державних функцій передбачає певне підвищення ефективності управління конкретною галуззю, однак знижує рівень керованості бюджетною системою та потребує дієвого й ефективного фінансового контролю. Необхідно зберігати державну власність на природні ресурси з передачею її у довгострокове користування на засадах державно-приватного партнерства для залучення інвестиційних ресурсів.

Аналіз міжнародного досвіду реалізації механізму державно-приватного партнерства приводить до висновку, що основними чинниками, які стримують інтерес бізнесу до участі в такому форматі відносин, є високі інституційні й комерційні ризики, а також законодавчі та соціально-економічні обмеження щодо отримання приватними інвесторами прийнятної прибутковості на вкладені кошти. Водночас є чимало суспільно важливих проектів, які можуть приносити прибуток протягом тривалого часу, зазнають менших ризиків, пов'язаних зі змінами ринкової кон'юнктури, і є найбільш перспективними щодо реалізації механізму державно-приватного партнерства.

Отже, державно-приватне партнерство у сфері використання природних ресурсів являє

собою механізм взаємодії певного кола учасників, які повинні бути представлені як органами державної влади та органами місцевого самоврядування, так і приватним сектором у рамках реалізації проектів, що створюються з метою раціонального використання природних ресурсів на визначений строк. Державний сектор залишає за собою право власності та відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бистряков І.К. Сталий розвиток України: постмодернізм, простір, методологія, управління / І.К. Бистряков // Вісник НАН України. — 2012. — С. 47–53.
2. Голян В.А. Перспективи впровадження інститутів державно-приватного партнерства у сферу водокористування / А.В. Голян // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. — 2009. — Вип. 3 (47). — С. 117–123.
3. Дерябина М. Государственно-частное партнёрство: теория и практика / М. Дерябина // Вопросы экономики. — 2008. — № 8. — С. 61–77.
4. Драган І.О. Методологічні підходи до управління природокористуванням в умовах структурних зрушень в Україні / І.О. Драган // Економіка природокористування і охорони довкілля: зб. наук. пр. / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України». — К: ДУ «ІЕПРС НАН України», 2012. — С. 29–34.
5. Драган І.О. Екологічно-правові відносини у сфері природокористування в Україні / І.О. Драган // Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку виробничої сфери: матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених і студентів (м. Донецьк, 29–30 березня 2012 р.). — [У 2 т.]. — Т. 1. — Донецьк: ДНТУ, 2012. — С. 129–131.
6. Про державне приватне партнерство: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 40. — С. 524.
7. Иванов Н. Глобализация и общество: проблемы управления / Н. Иванов // Мировая экономика и международные отношения. — 2008. — № 4. — С. 3–13.
8. Формування інституціонального середовища підприємницької діяльності у сфері природокористування: інвестиційно-інноваційний аспект / М.А. Хвесик, В.А. Голян, Ю.М. Хвесик, С.М. Демилюк. — Луцьк: ПДВ «Твердиня», 2010. — 488 с.